

Er is in Nederland een wildgroei aan verboden: straatverboden, collectieve winkelverboden, horecaverboden, tramverboden, stadionverboden. Dat leidt tot willekeur.

Gepubliceerd in: *De Pers*, 2 april 2010.

Heb je pech, dan mag je als overlastgever in je eigen stad in geen enkele winkel meer komen, de tram niet meer in, in bepaalde wijken de straat niet meer op, in de meeste kroegen niet naar binnen. Oh ja, en het stadion niet meer in. 'Je zit niet in een gevangenis, maar je wereld is wel erg klein geworden', zegt Jan Brouwer, hoogleraar Algemene Rechtswetenschap. Er is de laatste jaren een opmerkelijke opmars aan de gang om overlastgevers, criminelen, toegang te weigeren tot de openbare ruimte en privéterreinen. De collectieve winkelontzegging geldt ondertussen bijvoorbeeld in zo'n 150 winkelcentra in Nederland, zegt Sander van Golberdinge, secretaris winkeldiefstal bij Detailhandel Nederland. Een hoog aantal, want de eerste collectieve winkelontzegging stamt pas uit 2003. Heb je zo'n winkelontzegging 'aan de broek hangen', dan mag je in een bepaald gebied in geen enkele winkel naar binnen. Zie dan nog maar eens snel je brood, medicijnen of condooms te halen. Ook erg populair: het collectieve horecaverbod. Niemand die bijhoudt hoeveel er precies zijn in Nederland (Koninklijke Horeca weet het niet), maar minimaal enkele tientallen steden hebben 'm. Plaatsen als Enschede, Zutphen, Hulst, Sneek. Maar ook grotere steden: sinds vorig jaar bestaat het verbod in Utrecht en Rotterdam; in Amsterdam is hij 'in de maak'. En dan is er het straatverbod, dat volgens hoogleraar Brouwer in elke 'zichzelf respecterende' gemeente opgelegd kan worden. 'Vrijwel alle gemeenten hebben hem'. En ook hier geldt weer: niemand weet precies in hoeveel gemeenten.

'Er zijn zoveel gemeenten, dat kunnen we allemaal niet bijhouden', zegt de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG). Veel van de verboden worden gehandhaafd door particulieren. Winkeliers, kroegeigenaren, spelen 'eigen politie-agentje', hebben hun eigen kleine politiestaatje. In samenwerking met politie, gemeente en Openbaar Ministerie, dat wel. De partijen tekenen samen een convenant. Juridisch is het 'in principe' in de haak, zeggen experts. En op privéterrein mogen ondernemers (binnen bepaalde grenzen) hun eigen regels stellen. Bij de enkele rechtszaken die er tot nu toe geweest zijn van mensen die een verbod aanvochten, gaf de rechter de klager enkele keren ongelijk. Maar er was ook een zaak, waarbij achteraf bleek dat er een vergissing was geweest, dat iemand onterecht was geweigerd. Er zijn ook twijfels over de wenselijkheid van de ontwikkeling. Brouwer: 'Particulieren stappen in het gat dat de overheid laat vallen. Met alle risico's van dien'. Marc Schuilenburg van de Vrije Universiteit spreekt van 'quasi-strafrecht'. Winkelleigenaren mogen, bijvoorbeeld in Den Haag, hun eigen regels stellen. Ondernemers bepalen zelf wat een overtreding is, wanneer iemand geweigerd kan worden. 'We leggen heel veel macht in handen van de ondernemers. Er is sprake van quasi-strafrecht', zegt Marc Schuilenburg van de Vrije Universiteit, die onderzoek deed naar het collectieve winkelverbod in Den Haag. 'Je hebt veel minder bewijslast nodig om iemand toegang tot een gebied te ontzeggen, dan bij een normaal strafrechtelijk delict'. Bij het onderzoek dat hij deed in Den Haag, bleek dat winkeliers ongelijke maatstaven hanteren. Tot nu toe hebben 1500 mensen in Den Haag een algemeen winkelverbod gekregen; zo'n 500 winkels (ook bioscopen, galieren, etc.) doen mee.

Handhaving gebeurt meestal met foto's in een database. In Den Haag mogen alleen beveiligers die bekijken. Drie keer per week is er een bijeenkomst, waar de 1200 foto's te zien zijn, zegt José Mendels, van de Binnenstad Ondernemers Federatie (BOF). Kleinere winkels zonder beveiligers kunnen dus met geen mogelijkheid mensen weigeren. Laat staan dat je als beveiligder 1200 foto's kunt onthouden. Wat dat betreft heb je pech als je minder overlastgevend collega's hebt. Bijvoorbeeld in Sneek, waar sinds november een collectief kroegverbod geldt (bijna alle kroegen doen mee). Slechts twee mensen hebben er tot nu toe een kroegverbod, zegt Tineke Terpstra van de gemeente Sneek. Een vanwege 'het bij zich hebben van een geringe hoeveelheid harddrugs' (een jaar geen toegang), de ander negeerde een lokaalverbod, en mag nu twee jaar geen

enkele kroeg meer in. Alle deelnemende horecaondernemers in Sneek (en de politie) hebben toegang tot een centrale database. Met een wachtwoord kunnen ze inloggen. Erin staan foto's van de mensen die een verbod hebben. 'Soms zijn er al foto's van de politie, zegt Terpstra. Soms ook niet, maar dat is geen probleem. Die halen we dan van internet. Van Facebook of Hyves bijvoorbeeld'. Wordt iemand met een collectief kroegverbod gesignaleerd bij een kroeg, dan wordt de politie gebeld. Maar dat is nog niet gebeurd, zegt Terpstra. In Utrecht, waar nu bijna een jaar een verbod is, is dat al wel een paar keer gebeurd, zegt Emile Faulborn, eigenaar van café-restaurant Kosten Koper en bestuurslid van de lokale horeca-afdeling. In Utrecht, waar 60 bedrijven mee doen, zijn tot nu toe 7 of acht verboden. Meestal vanwege geweldpleging, zegt Faulborn. Of het werkt? 'Er zijn echt bedrijven bij, waar ze nog steeds wat kunnen eten. Met alleen een student achter de bar. Als er portiers staan, werkt het wel'. Ook in Utrecht is er een beveiligde website, waar horecapersoneel op in kan loggen. De maximum straf is vijf jaar, voor zware mishandeling, het gebruik van een wapen.

Maar zorgen de verboden ook daadwerkelijk voor minder overlast, een veiliger stad? Schuilenburg: 'Er is een wilgroei aan verboden, maar wat opvalt, is dat er nauwelijks aandacht is voor de effecten. Daar is nauwelijks onderzoek naar. Men zegt natuurlijk dat de winkeldiefstal daalt, maar in de praktijk is het verbod nauwelijks te handhaven'. Met cameraherkenning, zou dat in de toekomst wellicht makkelijker gaan. Toch vindt hij dat het winkelverbod, net als de andere verboden, wel heel ver gaan. 'Mensen hebben soms tot een heel groot gebied geen toegang. Vraag is of dat nog in verhouding staat tot wat ze hebben gedaan. Je wordt dan wel heel erg in je vrijheid beknot. Dat is een potentiële schending van de mensenrechten'. Als het aan Detailhandel Nederland ligt, kan het verbod echter nog wel worden uitgebreid. Golberdinge: 'Je zou de verboden over de hele regio kunnen uitsmeren. Zodat een crimineel uit Amsterdam Noord niet zomaar kan gaan winkelen in het nabijgelegen Zaandam'. En hij zou het verbod graag gekoppeld zien, aan de door de burgemeester opgelegde gebiedsverboden. 'Vaak weer je een drugsverslaafde uit een winkel, maar gaat die vervolgens voor de winkel hangen. Die mensen moet je helemaal wegbannen'.

Door Remco Tomesen en Alies Uilen